

In memoriam

Adolf Dragičević (1924-2010)

Akademik Adolf Dragičević rođen je 7. kolovoza 1924. godine u Zaostrogu. Gimnaziju je pohađao u Beogradu i Zagrebu, a završio u Splitu. Studij prava započeo je u Zagrebu, a završio 1950. u Beogradu. Za asistenta na Katedri političke ekonomije na Pravnom fakultetu u Zagrebu izabran je 1951. godine. Doktorirao je 1956. godine s temom *Potrebni rad i višak rada – kao kategorije klasnog društva i njihovo odumiranje u socijalizmu*. Tijekom 1957. i 1958. godine bio je na specijalizaciji na Oxfordskom sveučilištu, a 1959. godine obranio je habilitacijski rad *Sistem i stavovi suvremene sovjetske političke ekonomije* te je 1960. godine izabran za docenta, 1966. godine za izvanrednog profesora, a 1970. za redovitog profesora na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Tijekom 1970-ih i 1980-ih nastavnik je političke ekonomije i ekonomskih doktrina na Filozofskom fakultetu i Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, a predaje i na poslijediplomskim studijima u Zagrebu, Rijeci, Splitu i Osijeku. Pokretač je, urednik i suurednik biblioteka *Naše teme* (1957-1974), *Svijet suvremene stvarnosti* (1968-1982), *Suvremena misao* (1977-1990), *Veliki mislioci* (1978-1982) i *Novi svijet* (1979-1987). Za izvanrednog člana JAZU izabran je 1986. godine, a za redovitog člana 1991. godine. Objavio je više od 300 znanstvenih raspra-

va – knjiga, monografija, studija, članaka i priloga u zbornicima radova. Više je knjiga doživjelo ponovljena izdanja, a neke su poslužile kao teme okruglih stolova s priložima objavljenim u znanstvenim časopisima. *Kritika političke ekonomije* (1984), *Vizija i zbilja: marksizam i suvremenost* (1986), *Suton socijalizma: kraj masovnog društva* (1989), *Leksikon ekonomije i informatike* (1999), *Doba kiberkomunizma: visoke tehnologije i društvene promjene* (2003), *Svjetski izazov Hrvatskoj – Četiri velike izgubljene bitke, dovoljno da se izgubi rat za opstanak* (2005). Za znanstveni rad akademik Dragičević dobio je više nagrada i priznanja, među kojima su tri republičke nagrade: Nagrada Grada Zagreba za znanstveni i pedagoški rad (1977), Republička nagrada “Božidar Adžija” za objavljeno znanstveno djelo (1980, 1985), Nagrada ZAVNOH-a za znanstveni rad 1990. godine.

U analima Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu Dragičević će ostati zabilježen i zapamćen ne samo kao nastavnik i izvrstan predavač na diplomskom i poslijediplomskom studiju nego i kao njegov dekan u 1964/1965. godini, kada je umnogome pridonio početnoj stabilizaciji politološkog studija i akademskoj afirmaciji mlade institucije kao dostojne sastavnice hrvatske sveučilišne zajednice.

Akademik Dragičević bavio se problemima marksističke političke ekonomije, građanske ekonomske teorije, povijesti socijalističke misli i modernih ekonomskih doktrina. Zadnjih godina fokus svojih istraživanja usmjerio je na znanstvena predviđanja svjetskih tendencija gospodarskog razvoja. To su rasprave o znanstveno-tehnološkom, gospodarskom i društvenom revolucioniranju i razvoju. Ako ljudi imaju značajnu ulogu kao pojedinci, a ne da njima upravlja totalitarna vlada, onda moraju dijeliti određene vrijednosti i pristupe kolektivnom odlučivanju. Zakoni i propisi nisu dostatni za stvaranje sustava u kojem se pojedinci tako ponašaju. Nije moguće naljepiti liberalne mehanizme slobodnog poduzetništva na društvo u kojem manjka "javna filozofija" u Lippmannovu smislu, jer usvajanje novih institucija samo po sebi ne može biti dovoljno. U svakom društvu postoje granice za reforme koje su utemeljene na nepisanim društvenim vrijednostima koje je teško kvantificirati i precizno izraziti, ali koje pouzdano koče djelovanje tržišnih mehanizama i sudjelovanje pojedinaca u političkoj i ekonomskoj aktivnosti. Da bi se popravilo stanje manje sretnih zemalja, moraju se uzeti u obzir činitelji kao što su razlike u kulturnim očekivanjima i željama, a koje je nemoguće kvantificirati. Dok se rang-lista mijenja i neke zemlje prestižu druge, jaz između razvijenih i nerazvijenih zemalja povećava se. Koristeći staru frazu, imamo proces "kombiniranog i nejednakog razvoja". U traganju za odgovorom na pitanje o uzrocima neuspjeha razvojnih programa mnogih zemalja naglašava se složenost ljudskog faktora i značaj fleksibilnosti socio-ekonomskih institucija. Različiti autori koriste različite nazive: "otvoreno društvo" (G. Soros), "informa-

tičko umreženo društvo" (M. Castells), "transnacionalno, kozmopolitsko, postmoderno društvo" (U. Beck), "slobodarski socijalizam" (N. Chomsky) ili "kiberkomunizam" Adolfa Dragičevića. Premda novo socijalno-ekonomsko uređenje razni autori različito definiraju, slična su im temeljna načela. Politička kultura, povijesnom političkom socijalizacijom nastao način rada institucija i demokratsko uvjerenje i držanje stanovništva za političku su stvarnost važniji nego pojedini institucionalni kriteriji. Da bi se nesporazumi riješili bez nasilja, mora postojati duh kompromisa. U ekonomskim i političkim odlukama mora biti neki općeprihvaćeni koncept pravednosti, a osjećaj uljudnosti nužan je u svim ekonomskim i političkim aktivnostima. Ta Lippmannova teza pruža zanimljiv pogled na trenutne aktualnosti svjetske gospodarske i političke scene. Tek političke institucije, društvene strukture, norme i gospodarski poreci omogućuju utvrđivanje strukturnog značenja političko-kulturoloških čimbenika – a time omogućuju i utvrđivanje razlika i mogućih varijanti zapadnjačke kapitalističke demokracije. Studije komparativnih ekonomskih i političkih sustava prestaju tako biti akademske vježbe i postaju esencijalni element u procesu inteligentnog izbora i promicanja onoga što svijet očajnički treba: mira, gospodarskog razvoja i suživota kultura.

Svojim izazovnim naslovima knjige akademika Dragičevića – *Doba kiberkomunizma – Visoke tehnologije i društvene promjene* (u suautorstvu s Draženom Dragičevićem) i *Svjetski izazov Hrvatskoj – Četiri velike izgubljene bitke, dovoljne da se izgubi rat za opstanak* afirmacija su pristupa političke ekonomije gdje se uz pomoć Marxova kategorijalnog apa-

rata rastvara prostor suvremenog visokorazvijenog tehnološkog svijeta i njegovih društvenih promjena. Materijalni napredak prouzročio je mnoštvo ekonomskih, socijalnih, političkih i kulturnih promjena, koje su povratno utjecale na ritam i uzroke tehnološkog razvoja. Poduzetništvo je usko povezano s društvenom promjenom u mijenjanju socijalnih i političkih odnosa. Ono razara etablirane obrasce nadomještajući ih novim aranžmanima. Odumiranjem “nacionalno-zemljopisnog društva izraslog na radu i kapitalu” rađa se nova okosnica društvenih promjena pronađena u svijetu informacionalizma i kibernetičkog prostora u kojem se konstituira zajednica slobodnih individua – komunizam. Akademik Dragičević će, uporno i hrabro, do kraja života ostati na pozicijama obrane Marxa i njegova znanstveno utemeljenog komunizma s vizijom oslobađanja radničke klase i oslobađanja rada, pokušavajući tako sačuvati izvorne sadržaje komunizma.

Od najranijih omladinskih dana, kada je sudjelovao u oružanoj borbi protiv fašizma (od 1. siječnja 1943), Dragičević je strastan, hrabar i dosljedan borac za ideale socijalne emancipacije. Uživao je ugled

angažiranog intelektualca, s nizom veoma zapaženih javnih intervencija u društvenom životu. I kao akademik zadržao je svoju borbenu prirodu, nemirenje s moralnom ravnodušnošću, malograđanskom uskogrudnošću i karijerističkim obzirima. Kao autentični “istraživač hrvatske sustrašnjice”, kako se s pravom predstavljao, akademik Dragičević nije se libio da svoje nezadovoljstvo radom i utjecajem HAZU javno izrazi i žestoko formulira, ocijenivši da je “Akademija još uvijek institucija koja nije izašla iz 19. stoljeća”, da je “HAZU kriv što hrvatski narod još uvijek nema strategije svog društvenog razvoja i strategije socijalne emancipacije svakog Hrvata. U društvu je kriza. O tome svi, pa i nadbiskup Bozanić, iznose svoj stav. Samo HAZU šuti” (u “Otvorenom protestnom pismu”, 2008).

Akademik Adolf Dragičević mislilac je svestranih uvida i znanja koji je ostavio dubok trag na mnogim generacijama studenata, a sudjelovao je u razvoju i odgoju i dijela današnjih sveučilišnih nastavnika i istraživača. Kolegiji koje je kreirao i predavao i danas su važan dio *curriculum*a Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Luka Brkić